

PAREL UIT SPREUKEN (3): INLEVEN? INSCHATTEN!

Alleen je eigen hart kent je diepste verdriet, in je vreugde kan een ander niet delen. (Spreuken 14,10)

Empathie

Je hoort het nog weleens zeggen: 'Ik leef met je mee hoor!' Of: 'In het pastoraat komt het aan op meelijden met de ander.' Of nog zo één: 'Dat is iemand met empathie.' Empathie: het vermogen om je te verplaatsen in een ander.

Maar Spreuken spreekt met een andere mond. Een mens blijft ten diepste alleen. Een ander kan jouw hart nooit helemaal peilen. Het verdriet dat jou trof, kan door een ander nooit echt nagevoeld worden. Wat jou ontroert of vreugde geeft ook niet trouwens. Je blijft voor de ander een geheim dat nooit helemaal te doorgronden valt.

Clichés

Spreuken grossiert vaak in clichés. Maar er zijn spreuken in de Bijbel die onthullen dat *wij* juist in clichés grossieren! 'Je inleven' is er zo één. Je zegt het zo gemakkelijk tegen iemand met verdriet of tegenslag: 'Dat kan ik me voorstellen.' Goed bedoeld natuurlijk. Je wilt de ander nabij zijn. Maar kun je dat echt: je voorstellen wat de ander meemaakt?

Ooit bracht ik twee echtparen bij elkaar die ieder een kind hadden verloren. Ik dacht: 'Die kunnen misschien iets aan elkaar hebben. Ze hebben immers hetzelfde meegemaakt.' Maar het liep uit op een grote kortsluiting. De een kon niet in het verdriet van de ander komen. Begrijpelijk, want groot verdriet neemt je helemaal in beslag, maakt noodgedwongen egocentrisch. Je hebt de handen vol aan zelf overleven. Je mag al blij zijn als partners niet teveel uit elkaar groeien. Het is een misverstand dat een en hetzelfde lijden mensen dichterbij elkaar brengt. Vaak gebeurt het omgekeerde: ze vervreemden van elkaar.

Doolhof

Je leven kan van het ene op het andere moment een doolhof worden. Je bent de weg kwijt in je eigen leven. Waar je eerst langs vertrouwde paden en patronen liep, moet je nu opnieuw de weg vinden. Maar doe dat maar eens in een doolhof. Je stoot telkens je neus, je hebt misschien het gevoel dat je tegen de muren opvliegt. Je denkt: hier kom ik nooit meer uit.

Hoed u dan voor de mensen die je adviezen geven. Vooral als ze denken hetzelfde meegemaakt te hebben. Want geen doolhof is hetzelfde. De hunne lijkt niet op de jouwe. Alle goedbedoelde zelfhulpboekjes ten spijt.

Kinderen en jijzelf

Wat in noodsituaties naar boven komt, speelt in het normale leven ook. Een mens blijft een geheimenis. Ouders van kinderen merken dat. Gaandeweg leren zij hun kinderen kennen. Hun eigen aard en ritme. Maar ze kunnen je ook verstoeld doen staan. Ten positieve. Er blijken talenten in hen naar boven te komen die je misschien niet zag. Beelden die je had versprongen. Je staat verstoeld: is dat mijn kind?! Soms gebeurt dat ook ten negatieve.

Maar je blijft ook voor jezelf soms een raadsel. Kijk eens goed in de spiegel. Focus op je eigen ogen. Wat gaat er schuil achter die pupillen? Het is een terrein dat ook jou voor een deel onbekend is. Vanwaar ineens dat depressieve gevoel? Waar komt toch die onrust vandaan? Wat is de bron van dat onbestemde verlangen dat je overvalt? Wat brengt die plotselinge ontroering of weemoed nu ineens naar boven? Wie ben ik eigenlijk? De mens is ook voor zichzelf een mysterie.

Groter

Maar nu de andere kant: een mens lijkt dus ook op God! Spreuken spreekt er weliswaar niet over. Er komt bij deze wijsheid geen religie te pas. Alleen psychologie. Maar indirect zegt de spreuk van vanmorgen ook iets over de mens als beeldrager van God. God hult zich in een wolk van niet-weten. Zoals een dichter zei: 'Wie weet heeft van God kent hem niet' (C.O. Jellema). Hij bedoelde: je moet niet al te zeker spreken over God. Jij omvat Hem niet, Hij omvat ons.

Maar zoiets geldt ook voor onszelf. Onze geest is altijd groter dan ons bewuste ik. Freud leerde het ons. Dat wat zich aan ons oog onttrekt, doet zich 's nachts

kennen: in dromen. Dromen die verbazen en verontrusten, die ons doen glimlachen of ons ontroerd achterlaten. Waar komen ze vandaan? Ze zijn de wrakstukken uit de zee van het onbewuste, de zee van niet-weten. De ziel van een mens is verwant aan God zelf.

Vreugde

Het mooie van het aforisme uit Spreuken is, dat het niet alleen de nadruk legt op het verdriet. Ook in jouw vreugde kan een ander zich niet mengen. 'Kijk eens,' riep ik vroeger weleens als ik met mijn opgroeiende kinderen in de auto zat. Ik wees naar de lucht. 'Kijk eens hoe prachtig de Schepper weer zijn luchten aquarelleert boven dat schitterende landschap: tientallen tinten wit en grijs en blauw!' Ze keken elkaar dan weleens aan met zo'n blik van: 'Daar gaat ie weer'. Hoe moeilijk is het om ontroering die bijvoorbeeld muziek of een schilderij in je wekt, over te dragen op een ander? Hoe moeilijk is het om dat wat je opdoet aan God in taal te vatten die heelhuids aankomt bij de ander? Het lukt je niet eens bij je eigen kinderen. Je mag hopen dat ze er iets van meenemen en dat het als een zaadje ineens ontkiemt als de tijd rijp is en de omstandigheden gunstig zijn.

Mens, durf te leven

En toch - de spreuk heeft iets bevrijdends. Ze laat dus zien hoe een mens verwant is met God zelf. Maar ook: dat een mens mag zijn wie hij is. Niet alles hoeft begrepen te worden. Niet door een ander, ook niet door jouzelf. Je mag bestaan met die eigen aard en dat eigen ritme van je.

'Mens, durf te leven!' zong Jean-Louis Puisuisse al in 1917. Vele artiesten zongen het hem na, Ramses Shaffy met zijn levenslust nog het meest overtuigend: *Met je kop in de hoogte, / En neus in de wind. / En lap aan je laars / hoe een ander het vindt. / Houd een hart vol van warmte, / En van liefde in je borst. / Maar wees op je vierkante meter een vorst. / Wat je zoekt kan geen ander je geven. / Mens, durf te leven.* Met andere woorden: besta maar. Het leven gaat voor en boven het begrijpen uit. Wie alles eerst probeert te begrijpen, vergeet te leven. Leef zoals de roos bloeit. Die vraagt zich ook niet af waar zijn prachtig witte of rode kleur vandaan komt of waar hij naartoe gaat. Hij bestaat! Punt!

Gekend

Maar je wilt je toch ook gekend en gezien weten? Ja, kijk, daar komt God opnieuw in het spel. Niemand kent de doolhof van het hart – ook jijzelf niet. Niemand kan er van bovenaf op kijken en zien: zo ziet het er dus uit. Niemand, alleen God. Op de oorlogsgraven van Engelse soldaten waarvan de naam niet bekend is, staat altijd: *'Known unto God'- 'Gekend door God'*. Ik denk weleens: dat geldt voor ieder mens. Ten diepste zijn wij alleen gekend door God.

Ik ken geen betere roman over eenzaamheid dan 'De avonden' van Gerard Reve. Het gaat over de zinloosheid in het leven van de jonge Frits van Egters. Maar het eindigt met een hoopvolle zin, de meest beroemde zin uit de Nederlandse literatuur: 'Het is gezien, het is niet onopgemerkt gebleven.' Gezien door wie? Door Hem of Haar of Het die alles te boven gaat, maar die zelfs het kleinste musje nabij is.

BAT-relatie

Iemand (Okke Jager) zei eens: 'In de kerk hebben wij een BAT-relatie.' BAT als variant op LAT. Een LAT-relatie is: *Living Apart Together*. Een BAT-relatie is: *Believing Apart Together – Samen Apart Geloven*.

Wij leggen in onze kerk veel nadruk op verbinding. Op de gemeenschapsvorming. Omzien naar elkaar. Een groot goed en een van de sterke punten van onze geloofsgemeenschap. Maar 'ieder voordeel heb ze nadeel' zoals Cruijff zei. Het nadeel kan zijn dat een ander zich snel met je bemoeit Dat meeleven verplicht is. Dat we al snel denken te weten wat de ander meemaakt of nodig heeft. Maar ieder mens heeft iets ongrijpbaars. Dat moet je eerbiedigen. En dat houdt ook in: afstand houden, een zekere gereserveerdheid betrachten. Je echt inleven in de ander kan niet. Inschatten is een beter woord. Je doet er een gooi naar. De rest is aan God.